

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2018 – Volume 27, Issue 5, pp. 1–8
<http://doi.org/10.18354/jsi.576>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Stijn Sieckelincx. **Reradicaliseren. Ronselen voor een
betere wereld.** Leuven: LannoCampus, 2017, €19,99, 288 p.
ISBN 9789 40144 2695

Femke Kaulingfreks. **Straatpolitiek. Op zoek naar een nieuw
engagement.** Amsterdam: Boom, 2017, €22,50, 308 p.
ISBN 9789 02440 7583

BOOKS

TOBY WITTE

Dr. Toby Witte is lector Maatschappelijke Zorg bij de Hogeschool Rotterdam en hoofdredacteur van JSI.

E-mail: g.t.witte@hr.nl

RERADICALISEREN EN STRAATPOLITIEK

Wanneer het gaat om actueel verschenen boeken die handelen over extremisme, vermeende radicalisering van jongeren en hun maatschappelijke idealen/dromen en hoe daar als samenleving – meer in het bijzonder als sociaal professional – mee om te gaan, dan springen de unieke studies over reradicalisering en straatpolitiek van respectievelijk Stijn Sieckelincx en Femke Kaulingsfreks zonder meer in het oog. De stellingnamen en benaderingen van beide auteurs zijn prikkelend. Ze wijken af van mainstream publicaties en van de doorgaans negatief gestemde publieke opinie over deze gevoelige thematiek. Niet iedere lezer zal waarschijnlijk even begripvol reageren op en het eens zijn met de door Sieckelincx en Kaulingfreks gekozen invalshoeken en gehouden pleidooien. Voor menig die-hard populist, voor voorstanders van een harde en repressieve aanpak en vermoedelijk ook voor heel wat beleidsmakers zal het hieronder besproken werk lastig te verteren zijn en slechts in beperkte mate overtuigen. Pedagogen en sociaal werkers zal het daarentegen waarschijnlijk meer aanspreken. Beide studies bieden hoe dan ook stof tot nadenken en discussie.

radicalisering. Het uitgangspunt hierbij is de jeugdige behoefte aan identiteit, initiatief, zingeving, rechtvaardigheid, vechtlust, moreel gezag etc. Iedere les eindigt met een “good practice”. Sieckelinc start met de les *Eerste Hulp Bij Identiteitsvragen* (EHBI als variant op EHBO), waarin de betekenis en het belang van identiteitsontwikkeling, identificaties en integratie centraal staan. Radicalisering is volgens Sieckelinc een uiting van verzet tegen integratie en een gebrek aan integratie. De “vrije” westerse samenleving is op vele terreinen divers en complex en dat vereist van jeugdigen een meervoudige identiteitsvorming. Voor veel migrantenjongeren is dit alles behalve evident en eenvoudig.

Les 2, *Bied bevrijdende praxis*, zoomt in op morele acties, een wereld waarin het handelen van jongeren er werkelijk toe doet. Radicaliserende jongeren bevinden zich in hun streven naar een rechtvaardige samenleving in morele nood. Het heeft daarom geen zin om hen als dader of slachtoffer te zien. Les 3, *Bezint eer ge begint*, buigt zich over de rol van religie en de behoefte aan spiritualiteit en zingeving bij veel radicaliserende jongeren. Les 4 is een uitnodiging om vreedzaam te leren vechten tegen gewelddadige videogames, haat, oorlog, populisme en polarisering. Daartoe moet jongeren de ruimte worden geboden de strijd met zichzelf aan te gaan zonder dat hun trots wordt aangetast of gekrenkt. Harmonie bewaren in een gepolariseerde samenleving is niet het allerbelangrijkst, wel het leren een conflict op vreedzame wijze aan te gaan. Radicaliserende jongeren zijn “gezagzoekende” jongeren. Les 5 is de zoektocht naar *Moreel gezag*. Het is voor ieder belangrijk in het leven gezien en serieus genomen te worden. Iemand bij wie dat niet gebeurt, zal op zoek gaan naar “spirit foods” (onontbeerlijke voedingsstoffen), zoals helden, expressie en rituelen. In het bijzonder jongens met een migratieachtergrond lijken grote behoefte te hebben aan spirit food. Ze voelen zich onmachtig en al te vaak onbegrepen en aan hun lot overgelaten.

In een afsluitend hoofdstuk worden de vijf lessen tot een samenhangend geheel gebundeld, dat gebruikt kan worden voor het opzetten en uitvoeren van een sociale strategie voor politieke, sociale en educatieve organisaties. Sieckelinc richt zich specifiek op het onderwijs en het jongerenwerk. Jongeren kunnen worden verleid om weg te blijven van extremisme door ze een omgeving te bieden waarin aandacht is voor identiteitsvraagstukken, morele mobilisatie, spirituele onzekerheid, waar conflicten niet uit de weg worden gegaan en waar de behoefte aan persoonlijkheidsontwikkeling serieus wordt genomen. Immers, radicaliteit is aantrekkelijk voor jongeren die een gebrek ervaren aan wortels (zich thuis voelen) en vleugels (dromen en idealen). De tekorten die bij radicalisering telkens terugkomen zijn: verankering, verbinding en verbetering. Radicalisering is naar overtuiging van Sieckelinc niet zozeer een gedragsprobleem, maar een gezagsprobleem. Het merendeel van de bestaande en toegepaste interventies mikt op de hoofden

BOOKS

van radicaliserende jongeren, zij moeten worden overgehaald of gedwongen hun verderfelijke ideeën af te leggen en de democratie te omhelzen, of op zijn minst te onderschrijven. De nadruk in zulke interventieprogramma's ligt op bescherming tegen het schadelijke gedachtengoed dat van buitenaf komt – met andere woorden: op deradicaliseren.

Door radicaliteit te zien en te behandelen als iets verkeerd, of als een ongewenst identiteitskenmerk, wordt radicalisering voor sommige jongeren in hun zoektocht naar volwassenheid juist een interessant alternatief. Deradicalisering vertrekt te zeer vanuit angst voor bepaalde ideeën en leert jongeren niet hoe ze hun conflicten kunnen uitvechten zonder geweld. Deredicalisering legt het accent op publieke veiligheid in plaats van op sociale veiligheid en onttrekt zo aan het oog wat achter radicalisering zit: gebrek aan sociaal en cultureel kapitaal, spirituele armoede, ongelijkheid van kansen, vervreemding en de effecten van polarisatie. Reradicaliseren daarentegen, vraagt om het overstijgen van 1) de strategie die terugvalt op repressieve maatregelen en 2) de strategie die inzet op grootschalige preventieprogramma's gericht op integratie en vroegtijdige signalering van problemen. Het eerste gaat voorbij aan de ontwikkeling van de adolescent, het tweede kijkt alleen naar het voorkomen van onwenselijk gedrag. Wat volgens Sieckelinck nodig is, is een sociale strategie waarin dialoog en het trainen van democratische verzetstechnieken centraal staan.

STRAATPOLITIEK

Jongeren voelen zich nauwelijks vertegenwoordigd in de politiek, zo tonen vele studies vanaf 1945 tot heden continue aan. Jongeren geven de Nederlandse democratie over het algemeen een magere voldoende. Ze vinden dat ze weinig of geen invloed uit kunnen oefenen op de overheid, het bestuur en de politiek. Politici begrijpen te weinig wat er onder de jeugd speelt en leeft. Een gevolg is dat jongeren slechts mondjesmaat naar de stembus gaan en zelden lid zijn van een politieke partij. Tot zover eigenlijk niets nieuws onder de zon. Toch wil dit niet zeggen dat jongeren niet politiek betrokken en maatschappelijk actief zijn. Hun politiek-maatschappelijke betrokkenheid komt, volgens filosoof en antropoloog Femke

Kaulingfreks (lector jeugd aan de Hogeschool van Amsterdam), op geheel andere wijze tot uiting: minder gericht op de traditioneel-institutionele politieke arena's als het parlement, de provinciale staten en gemeenteraden en meer via de straat, het internet (sociale media) en andere plekken die veelal niet direct als "politiek" worden bestempeld, maar toch politieke betekenis hebben.

In haar boek *Straatpolitiek* bespreekt en benadrukt Kaulingfreks het politieke engagement van jongeren, die zich onvoldoende gehoord voelen en zich daardoor steeds minder laten leiden door het stemhokje en de wil van gesettelde politieke partijen. Hoewel hiervoor in haar studie geen statistisch bewijs wordt opgevoerd, stelt zij dat steeds meer jongeren zich op onorthodoxe – ontregelende – wijze laten horen, omdat ze binnen de gevestigde kaders van het maatschappelijke en parlementaire debat geen recht van spreken hebben. Dat laatste is niet helemaal waar, want dat recht heeft grondwettelijk iedereen. Bovendien zal ook menig volwassene zich niet gehoord voelen. We moeten hier echter wel in ogenschouw nemen dat Kaulingfreks in *Straatpolitiek* specifieke groepen jongeren voor ogen heeft – of beter gezegd: heeft bestudeerd. Het gaat hoofdzakelijk over het maatschappelijke engagement van rappers, straatvloggers, rellende jongeren in de buitenwijken, krakers van leegstaande kantoorpanden en geradicaliseerde moslims, die een vorm van "straatpolitiek" bedrijven. Door zich af te zetten tegen de politieke orde eisen zij op geheel eigen wijze een stem op in het maatschappelijke debat. Uniek is dit geenszins, want dat deden bijvoorbeeld de provo's in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw ook op hun manier, met de toen beschikbare communicatiemiddelen. Kaulingfreks schenkt tevens de nodige aandacht aan jongeren van kleur en jongeren met een migratieachtergrond, omdat zij zich het meest afkeren van de traditionele en gezapige politieke praktijk, waarin ze zich niet herkennen. Desondanks vormen de genoemde groepen jeugdigen een hedendaagse – "moderne" – voorhoede als het gaat om alternatieve vormen van maatschappelijke betrokkenheid.

Kaulingfreks betoogt dat er sprake is van een gevoeld democratisch gebrek en van verzet van het precariaat (de kansarme onderlaag in onze samenleving) tegen de sociale uitsluiting in hun leven. Er ontstaat een "Do It Yourself"-tendens, aangeduid als prefiguratieve politiek. Mensen gaan zelf aan de slag om alternatieven te ontwikkelen voor diensten die de overheid door bezuinigingen of andere redenen nalaat. Al doende proberen mensen nieuwe samenlevingsvormen uit te vinden, zonder een vooraf bepaalde agenda of ideologische blauwdruk. Prefiguratieve politiek gaat niet uit van een bij voorbaat ontwikkeld politiek systeem, maar nodigt mensen uit om los van systematische kaders samen te werken, op basis van ideeën die zonder druk van buiten- of bovenaf, ter plekke zijn ontwikkeld. Ze nemen als het ware het democratisch proces – het politieke – zelf in handen. Het is van belang om het politieke te onderscheiden van de politiek. "Politiek"

BOOKS

gaat over alles wat met regeren en besturen – de institutionele aanpak – te maken heeft: om mensen volgens bepaalde regels met elkaar te laten samenleven. “Het politieke” speelt zich af tussen mensen onderling, in interacties. Daarbij horen ook onenigheid, verstoring en ontregeling als vormen en uitingen van emancipatorische politiek om sociale veranderingen in gang te zetten. Provocaties in de vorm van etnische profilering zoals de discussies en acties rond Zwarte Piet zijn hier bijvoorbeeld onderdeel van, maar ook Wilders met zijn “minder, minder Marokkanen”, waartegen vervolgens weer verzet ontstaat. Het verzet krijgt bij sommige groepen jongeren vorm in wat Kaulingfreks duidt als een “artistieke” expressieve straatcultuur.

Die straatcultuur is een soort creatieve tegencultuur, die zich verzet tegen de dominante traditionele mainstream cultuur. Een en ander komt onder meer tot uitdrukking in rellen en openbare ordeverstoringen in steden. We hoeven slechts te denken aan de onlusten in de Schilderswijk van Den Haag, het openlijke verzet tegen de komst van AZC's, aanrellende en overlastgevendende jongeren in Haren en de wijk Poelenburg enzovoort. Stuk voor stuk gebeurtenissen die duidelijk zichtbaar waren – breed uitgemeten in de media – vanwege hun gewelddadige karakter en voor veel opschudding en verontwaardiging zorgden bij de gevestigde orde.

Opmerkelijk is dat Kaulingfreks vrij laat in haar boek – pas in hoofdstuk 5 – dieper ingaat op de term “straatpolitiek” in relatie tot de gesignaleerde ontwikkelingen in de eerdere hoofdstukken. Straatpolitiek is een vorm van informeel politiek handelen en gaat om mensen, vooral groepen jongeren, die binnen de kaders van de institutionele politiek geen machtsmiddelen tot hun beschikking hebben. Door hun informele politieke handelen breken ze met de bestaande machtsverhoudingen en creëren ruimte voor zichzelf om maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen. Straatpolitiek speelt zich soms openlijk, en soms in de schaduw af en maakt met name gebruik van sociale media. Ofschoon straatcultuur en straatpolitiek te duiden zijn als een vorm van tegencultuur, zijn de degenen – voornamelijk jongeren – die staatpolitiek bedrijven niet noodzakelijkerwijs tegen de overheid, noch zien ze de overheid per definitie als fout. Straatpolitiek is dus niet louter een tegenbeweging, maar richt zich primair op veranderingen door middel van het organiseren van informele netwerken en tijdelijke samenwerkingsverbanden. De “straatpolitici”, zoals ik ze als recensent even noem, zetten zich af tegen specifieke vormen van maatschappelijk onrecht waartegen de overheid niet of onvoldoende optreedt. Ze willen aandacht voor hun problemen, ze koesteren een wantrouwen jegens autoriteiten en zijn desalniettemin bereid deals te sluiten met die toch verfoeide overheid. Dat laatste is voor veel mensen een geruststellende gedachte, die opgaat waar het niet het echt geradicaliseerde deel van jongeren betreft.

In een apart hoofdstuk zoomt Kaulingfreks in op de politieke betekenis van de radicalisering van jonge moslims en nadert daarmee de hierboven besproken reradicaleringsopvattingen van Sieckelinck. In haar ogen is radicalisering een uiting van tegengedrag, maar het gaat wel een stapje verder. Radicaliserende jonge moslims streven naar eigen gemeenschapsstructuren als alternatief voor een samenleving waardoor ze zich uitgesloten voelen. In tegenstelling tot andere groepen uitgesloten jongeren, laten ze zich door strikte dogma's leiden en hebben zij een sterk verlangen naar een duidelijke hiërarchie. Hun politieke handelen en acties zijn gericht tegen door verlichtingsidealen gevormde "westerse" staats- en samenlevingsvormen waar ze met toenemende tegenzin deel van uitmaken en in moeten leven. Ze dromen van een geheel nieuwe, zelfverkozen politieke orde en verwerpen de rechtsstaat en democratie. De nagestreefde idealen en het handelen van radicaliserende jonge moslims roepen maatschappelijk veel weerstand op. Desondanks bespreekt Kaulingfreks radicalisering als een vorm van ongepast, tegendraads idealisme van jongeren die op zoek zijn naar eigen normatieve kaders en een – in hun ogen/ opvattingen – betere inrichting van de samenleving.

SLOTBESCHOUWING

Kaulingfreks' invalshoek in *Straatpolitiek* is niet negatief of afkeurend over hoe bepaalde groepen jongeren uiting geven aan hun maatschappelijke engagement door zich te verzetten tegen de traditionele politieke orde. Ze beschrijft een politiek-maatschappelijke dynamiek waar we allemaal deel van uitmaken. Ze denkt niet in hokjes en tegenstellingen, maar is wel vrij kritisch over de zogenaamde openheid en gastvrijheid van Nederland. Vooral ten aanzien van nieuwkomers en mensen (jongeren) met afwijkende opvattingen en overtuigingen, die eerder worden uitgesloten dan ingesloten door onze maatschappij. Ze roept op meer en beter te luisteren naar de stem van jonge activisten, door niet alleen het onderbuikgevoel de ruimte te geven maar jongeren te vinden op hun eigen Twitter en YouTube kanalen, bij demonstraties op straat en in het kraakpand om de hoek. Ze sluit daarmee nauw aan bij Sieckelinck, die ervoor pleit radicaliserende jongeren meer begripvol te benaderen via een sociale strategie – dialoog – om ze te helpen bij het organiseren van hun leven en zo de weg naar volwassenheid te vinden. Insluiting is beter en verstandiger dan maatschappelijke uitsluiting of zelfs opsluiting.

Het zijn ongetwijfeld standpunten die bij menigeen op onbegrip en weerstand zullen stuiten en zullen worden afgedaan als een softe aanpak, of als zweeftaal van pedagogen en filosofen. De voorstanders van een stevige repressieve (deradicaliserende) aanpak achten immers aanpassing aan of sociale integratie in de dominante orde en cultuur (waarden en normen) – voor zover

BOOKS

deze nog bestaan in een superdiverse samenleving, of ooit daadwerkelijk hebben bestaan – van levensbelang. Deze critici hebben weinig of geen oog voor het belang en de betekenis van identiteitsontwikkeling en voor het bieden van ruimte voor persoonlijke en groepsexpressie en -ontwikkeling: ontdekken wie je bent, wat je kan en wil. Zoiets is van alle tijden en zien we generatie op generatie terugkeren. De verschijnselen die Kaulingfreks en Sieckelincx beschrijven, zoals radicalisering en tegencultuur, zijn dus allesbehalve nieuw of hedendaags. Dat is dan ook een van de weinige kritiekpunten in deze recensie. Wie de jaren vijftig, zestig en zeventig (van nozem tot provo, politisering en polarisering) indachtig neemt, herkent veel van de mechanismen – het politieke buitenparlementaire engagement van jongeren en het streven naar een betere/ rechtvaardige wereld – die in *Reradicalisering* en *Straatpolitiek* zijn beschreven.